

HEMMADOTTERN

Hanna Hallgrens poesi har ofta filologiska utgångspunkter, ändå är den ärkepoetiskt känslösam i sitt uttryck. Årets diktsamling, *Vinterresan*, utgår från Elfriede Jelinek och Schuberts förlagor men handlar om den på en gång liderliga, våldsamma och ömma relationen mellan hemmadottern och hennes mor. Alice Thorburn har läst *Vinterresan* och poetens tidigare böcker.

Hanna Hallgrens senaste bok, *Vinterresan*, är hennes elfte totalt och den fjärde på fem år. De tre senaste samlingarna innan den här, *Prolog till den litterära vetenskapsteorin*, *Det som övar annorlunda likt ett hjärta* samt *Ett paradisi, fastän förtorkat* bildar tillsammans en triptyk, och både form- och omfångsmässigt liknar *Vinterresan* de böckerna. Det är korta och koncentrerade diktsamlingar som alla rymmer formmedvetet utmejslade dikter, rika på associationer och referenser. De utforskar sina teman med hjälp av olika litterära, men även mer vetenskapliga, metoder, och präglas av ett prövande, forskande förhållningssätt. Alla böckerna är också sprungna ur möten mellan olika externa inspirationskällor: det kan vara några rader ur en annan dikt, intryck av ett annat konstverk, eller det vetenskapliga förhållningssätt som Hanna Hallgren som forskare ägnar sig åt att kombinera med ett litterärt skapande.

I den nyskapande och djupt berörande *Prolog till den litterära vetenskapsteorin* har en far gått bort, och boken prövar olika sätt att hantera sorgen: litterära grepp, kvantfysiska funderingar, vardagsskildringar och minnen. Tematiken i *Det som övar annorlunda likt ett hjärta* rör sig kring krig, död och kärlek, och har sin grund i ett diktцитat av Ingeborg Bachmann samt ett möte med den

palestinska poeten Somaya El Soussi. *Ett paradys, fastän förtorkat* kretsar mycket kring ordens och språkets möjligheter, och innehåller citat från sjutton andra verk eller poeter, inklusive Hallgren själv.

Vinterresan liknar, och har beröringspunkter med, alla dessa tre diktsamlingar. Boken är 50 sidor lång, (själva dikten ryms dock på enbart 15 av dem), och är indelad i tre delar. Den är inspirerad av Elfriede Jelineks läsdrama *Vinterresa*, men också av Franz Schuberts och Wilhelm Müllers romantiska sångcykel med samma namn. Med hjälp av dessa referenser undersöker och skildrar Hallgren en gestalt som hon själv saknat i litteraturen: hemmadottern, kvinnan som aldrig gifter sig utan istället stannar kvar hos och tar hand om föräldrarna på äldre dar. För Hallgren är hemmadottern en förbisedd gestalt som trots sin osynlighet i historieskrivningen ändå givit ”ett slags kraft och ljus i slutet av kärnfamiljens tunnel” och visat att det ”fanns alternativa livsvägar.”

Vinterresans omslag är stilrent och ger inga självklara ingångar till verket – möjligen kan dess kalla ljuslila ton ge en association till titelns vinter, och de svarta skuggorna ses som grässtrån som böjer sig i vinden. Att boken i enlighet med sin titel rör sig i en symbolisk vinter, i det slags efteråt där sommarens upphetsning och blomning bytts mot eftertanke och vila, eller där ett liv går mot sitt slut, blir också tydligt vid läsningen. Liksom i Wilhelm Müllers sånger har något uppenbarligen gått förlorat – om så bara möjligheten att omskapa livet till något annat än det blev. För trots att Hallgren skriver fram en vacker och ömsint relation, mellan en mor och den dotter som tar hand om henne, så finns i texten en underliggande oro, en tvekan kring känslorna rörande såväl relationen som de val de två personerna i den har gjort. ”Jag blev kvar hos min mor” säger dottern, men texten är inte entydig i värderingen av detta faktum. Var det bra att det blev så eller inte? Var det över huvud taget ett aktivt val? Det är tydligt att dikten vill lyfta och även hylla denna förbisedda tvåsamhet, men den osäkrar den också. Ofta genom att mitt i de mest ömsinta avsnitten föra in ett ord, eller en mening, som stör den övriga texten:

/.../

Dottern omfamnar och håller modern och stryker henne över håret, försiktigt som musik kan vara. Den sorts ömhet som lever sitt eget liv mellan askfärgade hår. Deras kroppar slår, kysser hår och mun.

/.../

Som läsare vaggas jag in i det vackra, men ryggar onekligen tillbaka när ordet ”slår” plötsligt dyker upp bland ”försiktigt”, ”ömhet” och ”kysser”. Vad avses egentligen? Finns det också ett våld mellan dessa kroppar som står varandra så nära, och vari består i så fall det våldet? Ju mer jag läser desto mer ser jag av den laddning som finns i relationen mellan mor och dotter. Den är stundtals erotisk, stundtals nästan hotfull, och oftast sig själv nog på ett sätt som annars brukar förbehållas beskrivningar av den romantiska kärleken:

/.../

Jag skriver på läpparna så att de smakar av ditt namn. Djup metall, röd sötma. Jag vet inte vad som smakar godare än du. Kunde jag älska dig mer när jag är din för hela livet? /.../

Förhållandet är alltså innerligt, men också isolerat: de två tycks leva sitt liv ensamma och andra människor skymtar bara på avstånd. Diktjaget markerar dessutom mot omvärlden genom att beskriva de som valt en annan sorts liv på ett minst sagt osmickrande sätt.

/.../

**Vissa människor skulle aldrig stanna hos sin mor
Vissa människor förverkligar sina drömmar, och drömmer om att
förmera, förvärva, förlösa, och öser över sig själva sin gummibandstid.
De går i parkerna med käppar,
slår undan hundarna
/.../ Vissa människor skär sönder den röda tråd som livet en gång trädde
på; knutorna in i en moders öga /.../**

Det är lätt att stå på diktjagets sida i resonemanget, men det finns något obehagligt i uttrycket "vissa människor" som gör att jag ändå tvekar. Vems verklighet är det som skildras och vilka perspektiv är det vi inte får se? Det är framför allt dotterns röst vi hör i samlingen, och texten solidariserar sig med hennes val – eller öde – att inte själv få några barn. Men dikten talar också nästan oavbrutet om tiden, och om en rädsla för att den ska ta slut. Är det kanske moderns röst vi anar här, eller bara den del av dottern som ändå tvekar? "I väntan på längtan går tiden" står det, och lite senare: "En dotter ger framtiden tillbaka. Tiden sträcks i förklädesfickan." En dotter har ju modern uppenbarligen fått. Men en dotterdotter då? Om ingen sådan kommer har man väl bara skjutit upp tidens avslutande? "Det finns inget vackrare än en mor och en dotter som aldrig fick några barn" slår texten fast, nästan som en besvärjelse, men vem är det egentligen som tycker så?

Hanna Hallgrens böcker är sällan långa men de bör i gengäld läsas många gånger. Det gäller kanske i synnerhet *Vinterresan*. Jag får en känsla av att texten både vill föreslå olika förhållningssätt till världen, och osäkra dem – både leda läsaren vid handen och provocera fram reaktioner. Den vill tänka tillsammans med oss som läser, och är genuint intresserad av vad vi kommer fram till. Och om vi tar oss den tid som krävs, och varför inte också pratar med andra om läsningen, så ger Hallgrens dikter mer tillbaka än de flesta.

Det vardagliga, ofta kontrasterat mot de stora, religiösa eller kosmiska sammanhangen, har även i tidigare verk av Hallgren haft stor betydelse. Hon återkommer gärna till vissa ord, som hon laddar med olika betydelse i sina böcker. *Vinterresan* har mycket av sin terminologi gemensam med föregångaren *Ett paradys, fastän förtorkat*: ord som gräs, fjärilar, träd, ja till och med hela meningar. Även *Det som övar annorlunda likt ett hjärta* är citerad (bland annat genom omkvädet "I väntan på längtan"). På så sätt låter Hallgren sina egna samlingar tala med varandra på samma sätt som de gör med mer klassiska verk, i *Vinterresan* till exempel T S Eliots, i *Prolog till den litterära vetenskapsteorin* mest noterbart Walter Benjamins. Hanna Hallgren citerar även nutida poeter, men hennes poesi knyter snarare an till evigheten än till det samtida. Här finns inga substantiv som rutavdrag, migranter eller politiker, däremot gott om snö, skuggor, eld och blod (i *Det som övar annorlunda likt ett hjärta*) och rosor, skedar och mjölk (i *Vinterresan*).

Just mjölken kopplar dock till samtida poesi. Det är en av *Vinterresans* viktigaste bilder, starkt kopplad förstås till tematiken kring mor och dotter – mjölken som symbol för liv, och för den symbios som rent praktiskt är närmast oundviklig mellan en mor och hennes barn. Vill man kan man också göra en koppling mellan mjölk och språk, två saker som ett barn får från sin mor (eller sina föräldrar), och något som ofta använts symboliskt i senare diktsamlingar av unga svenska poeter, kanske främst noterbart av Athena Farrokhzad i *Vitsvit*.

Farrokhzad problematiserar i sin bok relationen mellan förälder och barn – vad har man som förälder rätt att överföra till sina barn, och vilket ansvar har barnen för att ta sig an det arv av känslor som föräldrarna bär på? Kan man tacka nej till modersmjölken? Hos Hallgren finns symbiosen istället gestaltad som en kamp och en rörelse åt motsatt håll: vad är det för uppoffringar man måste göra, och på vilket sätt är det svårt att stanna kvar hos, istället för att lämna, sin mor?

Dikotomin mellan "det lilla livet" (i hemmet) och "det stora livet" (i världen utanför) som tas upp i *Vinterresan* har jag redan nämnt. Och om det är något som jag tar med mig från samlingen framför annat så är det nog insikten om att det är i det förstnämnda tillståndet som de riktigt stora filosofiska frågorna bäst kan speglas och behandlas. Här finns ett utrymme för eftertanke, men också ångest, inför till exempel tidens gång och livets mening, som kanske inte tillåts framträda eller hinns med i en mer hektisk tillvaro där man "förmerar, förvärvar och förlöser", som Hallgren skriver. Det där utrymmet är viktigt. I samlingens andra del, där tonen är lugnare än i den första, är frågetecknen också fler och mindre uppfordrande, mer tankfulla – "Hur kan regn beskrivas?" frågar sig texten och prövar själv: "Regnigt? Fallande ull, trummande fingrar mot fönsterblecket?".

Här finns ett lugn i tillvaron som den har blivit – därmed inte sagt att man kan undvika att konfronteras med det levnadssätt man valt och dess konsekvenser. När man lever med en trädgård kommer man inte undan det cykliska i tillvaron, och hur trösterikt det än må vara att varje år bevittna naturens

återkomst, att vara den som vårdar rosor och äppelträd och hjälper dem att återfödjas, så kan man heller inte undgå att bli påmind om tidens gång, och det egna åldrandet, medan man gör det. Tiden har ju dessutom den egenskapen att den kan kännas både oändlig och alltför kort, både utmätt och evig. Eller som dikten frågar: ”Hur kan vi säga *Det var länge sedan, när allt är nu?*”

Att fundera kring frågor om människans egen dödlighet, och livsval, är alltså sist och slutligen det som *Vinterresan* sysslar med. Den gör det med hjälp av Hanna Hallgrens främsta kvaliteter som poet: den öppna, frågande tonen och det undersökande sinnelaget. Och det gör att man som läsare känner sig lika undrande och osäker efter som inför läsningen – men också mycket klokare.

Vinterresan
Hanna Hallgren
Ellerström, 2019

Författarfoto: Ida Ali-Lindqvist